



● دفتر مشاوره و تحقیق

## ● حجاب در نگاه دختران دانش آموز

● تحقیق: منیژه گلچین ● گزارش: فخرالسادات رهبرنیا

## جامعه و نمونه آماری تحقیق

این بررسی بر روی دانش آموزان دختر مقاطع راهنمایی و متوسطه صورت پذیرفته است و از بین کلیه مناطق استان تهران پنج منطقه ۳، ۹، ۱۰، ۱۴ و ۱۹ انتخاب و در هر منطقه یک مدرسه راهنمایی دخترانه و یک دبیرستان دخترانه در نظر گرفته شد (در مقطع متوسطه کلاس چهارم به علت برخورد با تعطیلی حذف گردید).

در هر پایه ۵ یا ۶ پرسشنامه اجرا گردید که مجموعاً شامل ۳۲ پرسشنامه در هر منطقه و ۱۶۰ پرسشنامه در کل مناطق می باشد.

## بررسی نتایج حاصل از پرسشنامه حجاب

در بررسی اظهارنظر دانش آموزان دختر مقطع راهنمایی و دبیرستان استان تهران در زمینه حجاب ابتدا به پاسخهای ارائه شده از سوی آنها به هریک از سئوالات پرسشنامه می پردازیم و سپس دیدگاه کلی آنها را در این مورد خواهیم آورد.

لازم به توضیح است که اکثر سئوالات پرسشنامه (جز ۲ مورد) برداشت مثبتی را از حجاب القا می نمایند و دانش آموزان می بایستی از میان پنج پاسخ کاملاً موافق، موافق، بی تفاوت، مخالف و کاملاً مخالف یکی را انتخاب می نمودند.

۱- اکثریت قریب به اتفاق دانش آموزان هر دو مقطع موافقت خود را درباره اینکه «در مدارس رعایت پوشش طبق مقررات شرعی ضروری است» اعلام نموده اند. در مقایسه پایه ها نیز این موافقت همگانی به وضوح مشاهده می گردد.

۲- در مورد این که «باید از پوشیدن لباسهایی که توجه نامحرم را جلب می کند» اجتناب شود، نیز نظر موافق از سوی دانش آموزان دختر مقطع راهنمایی و

دبیرستان اعلام گردیده است، اما در مقایسه با سؤال اول درصد پاسخهای کاملاً موافق بیشتر می باشد.

۳- حکم اینکه «واجب است تمام بدن زن بجز گردی صورت و دستها تا مچ از نامحرم پوشیده باشد» مورد موافقت اکثر دانش آموزان می باشد و تنها معدودی از آنها نظر مخالف داده اند، [دانش آموزان سال دوم مقطع دبیرستان بیشتر از دیگر پایه ها مخالفت کرده اند].

۴- ۶۴ درصد دانش آموزان مقطع راهنمایی موافقت خود را در این مورد که «برای حفظ حجاب کامل بهتر است به پوشیدن چادر مشکی مبادرت کرد» اعلام کرده اند و در مقابل ۲۵/۹ درصد مخالف بوده و ۸/۲ درصد بی تفاوت، در مقابل ۳۸/۸ درصد دانش آموزان دبیرستانی نظر مخالف و ۳۷/۹ درصد نظر موافق داده اند و ۲۳/۶ درصد نظر خاصی نداشته اند.

مخالفت دانش آموزان سال اول مقطع دبیرستان چشمگیرتر از سایرین می باشد. هر چه پایه دانش آموزان مقطع راهنمایی بالاتر می رود درصد مخالفتشان با پوشیدن چادر بیشتر می شود اما در دبیرستان بر عکس با بالا رفتن سن دانش آموزان مخالفت آنها کمتر می شود.

۵- درصد موافقت دانش آموزان با اینکه «بهترین فرم حجاب مانتو و شلوار است ولی باید ساده، گشاد و بلند و از پارچه ها و رنگهای مناسب باشد» بیشتر از پوشیدن چادر است. در مقطع راهنمایی دانش آموزان سال سوم بیشترین موافقت را نشان داده اند و در دبیرستان دانش آموزان سال اول.

۶- در حالی که ۶۰/۴ درصد دانش آموزان مقطع راهنمایی اعلام موافقت با مناسب دانستن رنگهای طوسی، سرمه ای، سدری، قهوه ای، مشکی و آبی نفتی برای مانتو و شلوار نموده اند، ۷۰/۹ درصد

دانش آموزان مقطع دبیرستان در این زمینه نظر موافق داده اند. درصد پاسخهای بی تفاوت در مقطع راهنمایی ۱۴/۸ درصد و در مقطع دبیرستان ۱۷/۶ درصد می باشد و میزان پاسخهای مخالف دانش آموزان مقطع راهنمایی ۱۹/۷ درصد و در مقطع دبیرستان ۸/۲ درصد می باشد. دانش آموزان دوره راهنمایی بخصوص در پایه های پایین تر تمایل کمتری به استفاده از این رنگها نشان داده اند.

در مقابل سؤال قبل که محدودیتی برای انتخاب رنگ مانتو قرار داده بود در پاسخ به سؤال بعد که گفته شده «اصولاً هر رنگی را برای مانتو مناسب می دانم» اکثر دانش آموزان پاسخ منفی داده اند، میزان مخالفت بین ۶۴ درصد تا ۸۴/۵ درصد می باشد که نسبتاً دانش آموزان دوره دبیرستان مخالفت کمتری نشان داده اند.

۷- موافقت دانش آموزان با استفاده از رنگهای مشکی، سرمه ای، طوسی و قهوه ای برای مقنعه بیشتر از موافقت آنان با این رنگها برای مانتو و شلوار می باشد کمترین میزان موافقت از جانب دانش آموزان سوم دبیرستان ارائه گردیده است. ۷۴/۲ درصد و ۹۲ درصد دانش آموزان اول و دوم متوسطه نیز اعلام موافقت نموده اند.

۸- دانش آموزان سالهای اول در مقطع راهنمایی و دبیرستان بیشتر از دانش آموزان پایه های دیگر معتقد هستند که «پوشیدن جورابهای نازک که نتواند کاملاً پا را بپوشاند یک نوع بدحجابی می باشد» البته لازم به ذکر است که توافق کلی دانش آموزان با این امر بیش از ۷۲ درصد نظرات را شامل می شود.

۹- بیش از ۶۸ درصد دانش آموزان در مورد اینکه کفش مدرسه نباید دارای پاشنه بلند و فلزی باشد و از میان رنگها و مدلهای ساده و مناسب انتخاب شود نظر موافق داشته اند. موافقت دانش آموزان با اینکه



کفش مدرسه نباید دارای پاشنه بلند و فلزی باشد بیشتر از موافقت آنها با ساده بودن کفش مدرسه می باشد. از جمله دیگر مسائل مربوط به کفش دانش آموزان «استفاده از رنگهای تند و زننده است» که بین ۷۷/۱ تا ۸۶ درصد دانش آموزان استفاده از اینگونه کفشها را غیر مجاز می دانند، اما وقتی سؤال به صورت دیگری مطرح شده و پرسیده شده که «پوشیدن کفش با رنگهای سفید و آبی در مدرسه اشکال ندارد»، موافقین بین ۳۶ تا ۶۹/۹ درصد قرار گرفته اند. این مسئله می تواند ناشی از سردر گمی دانش آموزان در استفاده از رنگهای سفید و آبی باشد زیرا در بسیاری از موارد این رنگها از طرف مدارس غیرمجاز اعلام می شود و در بعضی موارد اشکالی در پوشیدن آنها گرفته نمی شود.

۱۰- در مورد اینکه آوردن لوازم آرایش به مدرسه و استفاده از آن در مدرسه اکیداً ممنوع است. اکثر موافقت نموده اند اما این موافقت در بین دانش آموزان سال اول

و دوم راهنمایی و سال اول دبیرستان کمتر می باشد و بین ۱۶ تا ۲۶/۸ درصد آنها با این امر مخالفت نموده اند، البته لازم به ذکر است که اکثر موافقین نظر کاملاً موافق داشته اند تا نظر «موافق» یعنی با تأکید بیشتری این مسئله را مورد تأیید قرار داده اند.

۱۱- تأکید دانش آموزان دوره راهنمایی در موافقت با این امر که «لباسهایی که روی مانتوی مدرسه پوشیده می شود نباید نگاه نامحرم را جلب کند» بیشتر از دانش آموزان دبیرستانی می باشند هر چند که دو گروه با درصد بالایی، اعلام نظر موافق با این امر داشته اند. اما زمانی که گفته شده «لباسهای روی مانتو نباید دارای عکس و یا عبارات خارجی باشد» از میزان تأکید دانش آموزان دوره راهنمایی کاسته شده در حالی که در نظر دانش آموزان دبیرستانی تغییر چندانی صورت نگرفته، البته میزان موافقت هر دو گروه در این مورد کمتر از مورد قبلی می باشد.

۱۲- در بررسی پاسخهای دانش آموزان

به این سؤال که «بهتر است چادر جزء لباسهای فرم و استفاده از آن برای همه دانش آموزان ضروری شود» ملاحظه می گردد که از میزان موافقت دانش آموزان مقطع راهنمایی تا ۲۰ درصد کاهش مشاهده می گردد در حالی که در اظهار نظر دانش آموزان دبیرستانی تغییر چندانی صورت نگرفته است (به جز دانش آموزان سوم دبیرستان) در این زمینه دانش آموزان مقطع راهنمایی با بالا رفتن پایه ها از میزان موافقتشان کاسته شده است. کمترین میزان موافقت با این امر در دانش آموزان سوم دبیرستان ۲۲/۸ درصد و اول دبیرستان ۲۴ درصد و سوم راهنمایی ۳۳/۳ درصد مشاهده می گردد.

۱۳- بین ۵۰ تا ۵۷/۵ درصد دانش آموزان دو مقطع موافق این امر هستند که اگر در محیط مدرسه مرد رفت و آمد نداشته باشد بهتر است بدون مقنعه در ساعت کار به سر برد، اما در همین زمینه بین ۲۸ تا ۴۲/۲ درصد دانش آموزان نظر مخالف

داده‌اند.

۱۴- در سؤال بعد مطرح شده است که نظارت مسئولان بر رفت و برگشت دانش‌آموزان الزامی است و در پاسخ ملاحظه می‌گردد که ۸۰ و ۸۳/۳ درصد دانش‌آموزان سال اول و سوم راهنمایی و سوم دبیرستان، ۷۲ و ۷۳ درصد دانش‌آموزان دوم راهنمایی و دبیرستان و بالاخره ۶۴ درصد دانش‌آموزان سال اول دبیرستان نظر موافق و کاملاً موافق داده‌اند و در حالی که هیچیک از دانش‌آموزان سال اول راهنمایی در این مورد نظر مخالف نداده‌اند، اما ۲۰ درصد دانش‌آموزان اول و دوم دبیرستان مخالفت نموده‌اند.

۱۵-۷۶ تا ۹۶ درصد پاسخگویان موافقت خود را با این امر که «بهنتر است از پوشیدن جوراب توری و نازک پرهیز شود» اعلام کرده‌اند.

بیشترین میزان موافقت مربوط است به دانش‌آموزان اول دبیرستان و کمترین میزان مربوط است به دانش‌آموزان دوم راهنمایی و دبیرستان، البته بقیه دانش‌آموزان دوم دبیرستان اکثر نظری تفاوت داده‌اند و بقیه دانش‌آموزان پایه دوم راهنمایی نظر مخالف ابراز داشته‌اند.

۱۶- در سؤال بعدی که گفته شده است «استفاده از زیورآلات در محیط مدرسه اکیداً ممنوع است» دانش‌آموزان مقطع راهنمایی موافقت بیشتری نسبت به دانش‌آموزان دبیرستان اعلام کرده‌اند و بیشترین موافقت از جانب دانش‌آموزان اول و سوم راهنمایی می‌باشد، (۸۹/۹ تا ۹۵/۸ درصد) در دبیرستان عکس مقطع راهنمایی کمترین درصد موافقتها از جانب دانش‌آموزان سوم و اول

دبیرستان می‌باشد (۵۷/۱ و ۶۴ درصد) لازم به ذکر است که بیشترین درصد مخالفت از جانب دانش‌آموزان دوم راهنمایی (۲۲/۸ درصد) مطرح گردیده است.

۱۷- در پاسخ به این امر که «اصولاً طبق ضوابط و مقررات مدرسه بلند نگاه داشتن ناخنها مجاز نیست» به جز دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی که ۸۶/۶ درصد آنها موافقت نموده‌اند بقیه بین ۵۴ تا ۶۹ درصد نظر موافق داده‌اند. از بین مخالفین، دانش‌آموزان سال اول راهنمایی با ۴۵/۸ درصد بیشترین درصد مخالفین را شامل می‌شوند و سپس دانش‌آموزان دوم راهنمایی و اول دبیرستان.

#### پیشنهادات:

- با توجه به موافقت اکثریت قریب به اتفاق دانش‌آموزان در مورد رعایت حجاب طبق ضوابط شرعی و عدم استفاده از لباسهایی که جلب نظر نامحرم را نماید و پوشش زن به جز دستها و صورت می‌توان نتیجه گرفت که این امر از سوی دانش‌آموزان مسلم فرض شده است. اما شاید علت عدم رعایت دقیق حجاب از سوی آنها را بتوان عدم ارائه الگوی کامل و هماهنگ در زمینه حجاب دانست. (آنچه تا کنون از طریق رسانه‌های عمومی ارائه شده مصداق این امر است) لذا اقدام اساسی مسئولین در این مورد ضروری می‌باشد. همچنین عدم شناخت محارم از غیر محارم توسط دانش‌آموزان از جمله موارد دیگر است که بایستی توسط مربیان و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش در محیطهای آموزشی تعلیم داده شود.

- تأکید بر پوشیدن چادر به عنوان حجاب با توجه به استفاده‌هایی که توسط مخالفین از آن صورت می‌گیرد، امری کاملاً غیر منطقی است، ضمن آنکه استفاده از چادر مشکلاتی را دربردارد که بخصوص این مشکلات برای دانش‌آموزان بسیار زیاد می‌باشد. لذا عمومی کردن چادر تنها کم کردن ارزش چادر است که بایستی از آن اجتناب شود.

- دانش‌آموزان دوره راهنمایی نسبت به دانش‌آموزان دوره دبیرستان موافقت کمتری با رنگهای طوسی، سرمه‌ای، سدری، قهوه‌ای، مشکی و آبی نفتی برای مانتن نشان داده‌اند بنابراین لازم است در زمینه رنگهای مورد علاقه دانش‌آموزان در هر پایه‌ای تحقیق صورت گیرد. در ضرورت این کار لازم به توضیح است که نوع رنگها در فعالیت عملی و فکری انسانها مؤثر است بخصوص بر کودکان و نوجوانان این تأثیرات بیشتر است.

- در استفاده از جورابهای نازک ملاحظه می‌گردد که تعداد دانش‌آموزان سال اول که آن را بدحجابی می‌دانند بیش از دانش‌آموزان پایه‌های دیگر است، شاید بتوان علت این امر را وجود جورابهای نازک در بازار و در سطح جامعه دانست به طوری که دانش‌آموز را دچار تعارض می‌سازد، یعنی او می‌داند این کار بدحجابی است اما می‌بیند معلم او، کادر مدرسه و مردم جامعه از آن استفاده می‌کنند، لذا در بسیاری از موارد، مسائل مربوط به حجاب بایستی همه گیر و عمومی باشد تا به صورت بخشنامه در سطح دانش‌آموزان، مصداقهای دیگر این امر استفاده از لوازم آرایش، زیورآلات و بلند کردن ناخنها می‌باشد.

